

al Maestrat: 'donar clarícies, explicació' a Morella (1961), 'donar raó' a Bagà (1935) —«a Gisclareny li daran *kàtra* de tota aquesta banda del terme»— Alinyà, etc.; la illustren Ga. Girona, *Voc. Maestr.*, p. 145, Borràs Jarque diu que és «explicar-se bé» a Vinaròs i Morella (*BSCC*, xiv, 448), el tortosí Vergés Paulí (*Espurnes* v, 23); a Alinyà n'estiraven el sentit fins a 'fer cas d'algú' («jo no li hauria donat *catra*», 1957).

Catedrilla, catedrillaire. Església catedral 'la que és Seu i té la càtedra o soli d'un prelat', b. ll. cat. *ecclesia cathedralis* (a. 1023, 1033, Bast.-Bass.). [Llull], *Blanq. NCl.* II, 75.14; en els textos vells, generalment usat només com a locució adjectiva, i substantivat *la catedral* des del S. xix almenys; *catedralici; catedralesc.*

¹ La planta dita *cadira de pastor* vindria de l'ar. *kaṭira*, segons carta de l'especialista lèxico-botànic W. Ripley, de N. York, ço que no m'ha vagat de comprovar bé, cf. *DCEC*, s. v. *alquitira. Cadireta de pastor*, herba que anoto a Bocairent, i no sé si és el mateix que el *coixí de monja*, 1963. Cal, doncs, potser dubtar de l'arabisme.

CADIRETA, 'comporta de rec', primitivament *ca-dereta* (sotmès a la influència de *cadira*), del ll. vg. ²⁵ *CATERACTA*, ll. cl. *CATARACTA*, gr. *καταράκτης* 'cascada' i 'reixat, rastell que tanca un pont o una trapa' (derivat de *καταπέτω* 'jo precipito violentament cap al fons', 'm'estimbo'. □ 1.ª doc.: 1207, doc. del Gironès; S. xv, Bíblia catalana.

«*Cadiretes*, són dues pedres posades a banda i banda d'una sèquia o d'un rec petit i, més sovint, d'una de les seves vores, en el lloc on hi ha un *trenc* [esvoranc a una vora de la sèquia per desviar l'aigua], les quals tenen un *tall* ['galze'] de dalt a baix, i serveixen per aguantar una fusta, amb la qual es desvia l'aigua cap a una direcció diversa de la que portava», *CostCatManc.* II, § 228. En la documentació antiga no sempre és ben clar si es tracta d'això, o de 'salt d'aigua en un riu', que és el més probable en el testimoni més antic, puix que es tracta de Santa Eugènia de Ter: «a Santa Eugènia, super *cathereclam* superiorum» (*BABL* IV, 483).

O bé és clarament 'cataracta, cascada', accident topogràfic major: «Set dies les ayguas del diluvi hondegaren sobre la terra; l'any 600 de la vida de Noè, lo mes segons, al 7è dia del mes, rompudes són totes les fonts del gran abís, e les *cadiretes* o finestres del cel són hubertes, e feta és pluja sobre la terra 40 dies e 40 nits», en la traducció catalana de la Bíblia de la Bibl. Nal. de París (*DBal.*); com posà de relleu Balari en els *Orig.*, 135-6, el passatge corresponent de la Vulgata porta «et *cataractae* caeli apertae sunt», i degué ser precisament el principal vehicle de l'entrada o consolidació de l'ús d'aquest helenisme en llatí vulgar. Verdaguier usava ja el mot en el seu esborrall de l'*Ail.* de 1867: «mes està escrit: l'Altíssim, del mar la *cadireta*, / pel món d'un crim rentar-ne, un vespre aixecarà»,¹ per on es veu que pensa alhora en la grandiositat dels dos diluvis llegendaris i en l'origen etimo-

lògic de la cadireta d'irrigació.

Avui el mot és conegut en totes les terres de regadiu, en les del Princ., i també, especialment, com és natural, en terra valenciana, on ja Lamarca (1841) explicava *cadireta* «la tabla que se coloca en las acequias para hacer subir el agua, tablacho, compuerta»; vaig recollir-lo de viva veu des del Baix Segre pertot cap al Sud: a Aitona (1935); a Orpesa, on s'aplica a la sortida de la Bufera, «per on l'avien a mar» (1961); a Castelló de la P. m'explicaven que el «tablacho» abans era de fusta (avui de metall) i més antigament encara, es tapaven amb una llosa; a Almassora m'ensenyaven els galzes per a la *cadireta* (1961); i a Mislata (1962) vaig sentir la variant derivada regressivament, *kaíra*, «que són unes de posts de fusta»; mentre que a Alaquàs i Aldaia ho estenien a una comporta del «sistar» (en el del Quadrat, quan va molt plena la Rambleta, hi «fiquen la *kaíra*). El nom del conspicu i renomnat *Puig de las Cadiretes*, entre Tossa i Llagostera, muntanya solitària, sense cap creure ni habitatge, i atapeïda només de matissar, dóna a entendre que a la Costa Brava *cadireta* designà també els petits saltants naturals que baixen per tots els pendents d'aquesta ampla muntanya.

La prompta, si bé no completa, adaptació del mot en llatí, gràcies a l'ús que se'n faria en narracions i prèdiques dels Pares cristians, degué ser causa que el mot sofrís la degradació vocàlica que és normal davant R en la fonètica històrica llatina en les síl·labes breus, d'on la forma del llatí vulgar *CATERACTA* amb E; amb aquesta variant el mot es transmeté a diverses zones romàniques: en italià apareix *cateratta*, des dels orígens literaris (G. Villani) i justament amb un sign. com el català «chiusura mobile per trattener e mandar via acqueorrenti», en altres amb sentits al capdavant relacionats: «bodola» (Boccaccio), 'parany, trapa' en vernacles calabro-sicilians i del centre d'Itàlia (*REW*, 1761).

En terres de França trobem pocs representants populars o semi-populars, però n'hi ha algun ací i allà: Alt-Delfinat *cararàchi*, Delfinat mitjà *katarátso*, i en particular n'hi ha algun nom de lloc a Renània (*FEW* IX, 492-3) i en el Baix-Delfinat: *La Chorache* segons Skok (*ZRPb.* xxxix, 613) i a Provença dos *Cadaracho* (*Cadarache*, Bouches-du-Rhône) «lieux auprès desquels la Durance tombe en cascade» (*TdF*).² Com es veu l'evolució fonètica presenta, una mica pertot, trets diversos a mig camí entre el tractament popular i un de netament mig-savi. També a Espanya: Am. Castro (*RFE* v, 35) ja demostrà aquest origen per al NL aragonès *Cadereita*, i MzPi. comentà fonèticament i documentà a Castella la Vella *Las Caderechas*, «antigua cuadrilla de la merindad de Bureba», que antigament se'ns presenta, inclús amb síncope de la -E- pretònica, en la forma *Cadrechas* a. 1179 i, amb grafies arcaïques de la *č*, *Cadreggas* a. 1082, *Kadrectas* a. 1011.³

Tenim, doncs, que hi ha -E- etimològica comprovada pertot, si bé amb caiguda no general, a causa del caràcter originari, en part notarial o bíblic, del mot. El resultat que podem esperar en català seria, doncs,